

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรคไข้เลือดออก (Dengue Hemorrhagic Fever - DHF) เป็นโรคติดเชื้อที่เกิดขึ้นใหม่ (Emerging disease) เมื่อประมาณ 40 ปีมานี้ โดยเริ่มมีรายงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2492 แต่เกิดระบาดใหญ่เป็นครั้งแรกที่ประเทศฟิลิปปินส์ในปี พ.ศ. 2497 ปัจจุบันโรคไข้เลือดออกยังคงเป็นปัญหาเรื้อรังของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สำหรับในประเทศไทยเกิดโรคไข้เลือดออกระบาดใหญ่ครั้งแรกใน ปี พ.ศ. 2501 ที่กรุงเทพฯ หลังจากนั้นโรคไข้เลือดออกได้แพร่กระจายไปตามจังหวัดต่าง ๆ โดยเฉพาะที่เป็นหัวเมืองใหญ่ที่มีประชากรหนาแน่นและการคมนาคมสะดวกจนในที่สุดก็พบว่ามียุขานผู้ป่วยด้วยโรคนี้ออกจากทุกจังหวัดของประเทศไทย (กระทรวงสาธารณสุข, 2545 : 1)

โรคไข้เลือดออกเกิดจากไวรัสชนิดหนึ่งมีลักษณะของโรคที่สำคัญคือ มีไข้ร่วมกับอาการเลือดออก (Hemorrhagic diathesis) และอาจมีตับโตร่วมด้วย ในบางรายมีอาการช็อกถึงตายได้ มียุงลายบ้าน (*Aedes aegypti*) เป็นพาหะนำโรคที่สำคัญ และจัดอยู่ในกลุ่มโรคติดต่อที่นำโดยยุง (Mosquito borne hemorrhagic fever) (กรมควบคุมโรคติดต่อ, 2536: 1) เป็นโรคติดเชื้อที่มีความรุนแรงมากขึ้นในปัจจุบัน และยังเป็นโรคที่องค์การอนามัยโลกจัดให้เป็นปัญหาใหม่ที่กลับมา มีความสำคัญต่อการเจ็บป่วยของเด็กต่ำกว่า 15 ปีอย่างรุนแรงในอนาคด โดยมีข้อมูลที่สนับสนุนประเด็นดังกล่าวหลายประการ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปในด้านเหมาะสมต่อการแพร่พันธุ์ยุงลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีอุทุนาวที่สั้นลง ทำให้อัตราการรอดชีวิตของลูกน้ำยุงลายมีมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ทำให้ผู้ปกครองมีเวลาดูแลเด็กน้อยลง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการออกหากินของยุงลายก็เป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการกลับมารุนแรงของโรคได้เป็นอย่างดีนอกจากนี้ยังพบว่ารูปแบบการระบาดของโรคในภาพรวมของประเทศแต่ละภูมิภาคนั้นมีแนวโน้มและทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นในหลายพื้นที่ (กระทรวงสาธารณสุข, 2544 : 1 - 3)

พบมากในฤดูฝนแต่ปัจจุบันพบได้ตลอดทั้งปี ในหลายปีที่ผ่านมาได้มีการดำเนินการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออกกระทำโดยคณะเจ้าหน้าที่สาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุขและนักเรียน โดยวิธีการใส่ทรายอะเบท การพ่นหมอกควัน การทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย และ

การให้ศึกษาแก่ประชาชนกรณีมีการระบาดของโรคเท่านั้น และพบว่าโรคไข้เลือดออกในชุมชนเกิดอย่างต่อเนื่อง และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้น สาเหตุเนื่องจากประชาชนขาดความรู้และไม่ตระหนักถึงปัญหาความสำคัญของโรคไข้เลือดออก ปัจจัยหนึ่งที่พบว่าเป็นตัวแปรที่สำคัญในการป้องกันและรักษาโรคไข้เลือดออก คือ จังหวัดสระบุรียังไม่มียุทธศาสตร์การบริหารการป้องกันและรักษาโรคไข้เลือดออกอย่างชัดเจน ประกอบกับการมีส่วนร่วมในการป้องกันและรักษาโรคไข้เลือดออกของประชาชนและบุคลากรสาธารณสุข ยังไม่ดีเท่าที่ควร โดยการกำจัดขยะ ภาชนะที่ไม่ใช้ และดูแลสิ่งแวดล้อมในบ้านเรือนและชุมชนของตนเอง ไม่ให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย และเป็นที่อยู่อาศัยของยุงลาย ซึ่งทุกคนสามารถที่จะกระทำได้แต่ไม่กระทำ ในทางตรงกันข้ามกลับมีความคิดว่าสิ่งเหล่านี้เป็นบทบาทของทางภาครัฐที่ต้องเข้าไปดูแล จึงรอแต่ความช่วยเหลือจากทางเจ้าหน้าที่ราชการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเท่านั้น

กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในทศวรรษนี้ ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีได้ทวีความเจริญรุดหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทั่วโลก ประสพการณ์ที่เกิดขึ้นในหลายประเทศที่ต้องอาศัยบทเรียนจากทศวรรษที่ผ่านมา เป็นเครื่องบ่งชี้สำคัญที่ทำให้ทราบว่าเมื่อใดก็ตามหากขาดการเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่มิอาจคาดเดาได้ล่วงหน้าจะก่อให้เกิดปัญหาในแง่มุมต่าง ๆ ขึ้นมากมายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่หากมีการเตรียมพร้อมที่ดีก็จะสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ทุเลาลงได้ด้วยดี ซึ่งแนวทางการพัฒนาที่ผ่านมานั้นเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเพื่อเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรม โดยละเลยผลกระทบที่มีต่อต้นทุนทางสังคมได้แก่ สิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ของชุมชน และครอบครัว (สำนักงานข้าราชการพลเรือน, 2544 : คำนำ, 5)

ผู้วิจัย มีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเนื่องจาก ในปัจจุบันกระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายแนวทางในการทำงานเรื่องการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกตามตัวชี้วัดเมืองไทย สุขภาพดีคืออัตราป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกจะต้องไม่เกิน 50 ต่อแสนประชากร เท่านั้นที่เป็นแนวทางในการทำงานไข้เลือดออกแต่ ยังไม่ได้ดำเนินการจัดทำถึงขั้นยุทธศาสตร์เฉพาะในเรื่องการบริหารการป้องกันและรักษาโรคไข้เลือดออก ประกอบกับโรคไข้เลือดออก

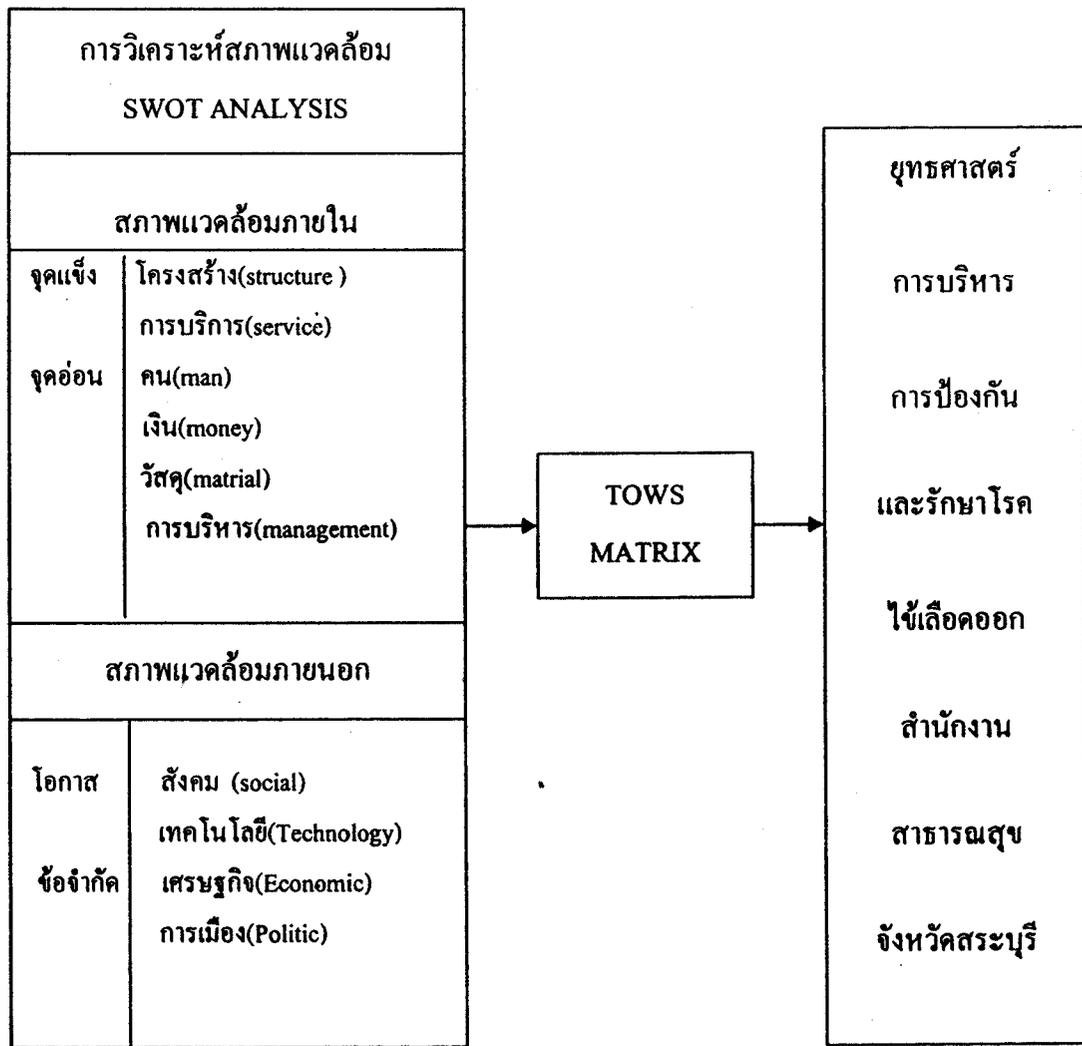
ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้สนใจและดำเนินการศึกษาสภาพแวดล้อมสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดและเสนอแนวทางยุทธศาสตร์การบริหารการป้องกันและรักษาโรคไข้เลือดออกเพื่อจะเป็นแนวทางหนึ่งในการปฏิบัติงานของบุคลากรสาธารณสุขอย่างชัดเจน ในแนวทางเดียวกันและเป็นมาตรฐานในการบริหารต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1.1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสระบุรีในเรื่องการบริหารการป้องกันและรักษาโรคไข้เลือดออก

1.2 เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การบริหารการป้องกัน และรักษาโรคไข้เลือดออกของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสระบุรี

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. นวัตกรรมพิเศษ

4.1 ยุทธศาสตร์ หมายถึง แนวทางการดำเนินงานที่ดี ที่กำหนดขึ้นเพื่อที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่องค์กรกำหนดไว้

4.2 โรคไข้เลือดออก หมายถึง โรคติดต่อที่เกิดจากเชื้อไวรัสเดงกี มีอยู่หลายเป็นพาหะนำโรคที่สำคัญ ระยะฟักตัวประมาณ 5-8 วัน มีอาการไข้สูงลอย ส่วนใหญ่มีเลือดออกที่ผิวหนัง ตับโต กดเจ็บ และอาจมีภาวะการฉีกไหลเวียนโลหิตล้มเหลวหรือเกิดภาวะช็อก ซึ่งยังไม่มียารักษาเฉพาะโรคต้องดูแลรักษาผู้ป่วยตามอาการสำคัญของโรค

4.3 วิสัยทัศน์ หมายถึง เจตจำนง หรือวิสัยทัศน์ความเป็นเลิศ ซึ่งบุคคล ทีมงาน หรือองค์กรต้องการสร้างขึ้นมาเพื่อสร้างโอกาสที่เป็นไปได้ที่ดีที่สุดสำหรับอนาคต เป็นสิ่งที่ต้องได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยการสร้างภาพที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต เพื่อให้เกิดการกระทำของบุคคล อันนำไปสู่ความเป็นไปได้ นั่น ๆ

4.4 พันธกิจ หมายถึง ภารกิจที่องค์กรมุ่งหวังหรือตั้งใจหรือวิธีการทำอย่างไรให้บรรลุวิสัยทัศน์ที่องค์กรมีอยู่

4.5 จุดแข็ง คือความสามารถและสถานการณ์ภายในองค์กรที่สามารถกระทำได้ดี ซึ่งองค์กรนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการบริหารการป้องกันและรักษาโรคไข้เลือดออก

4.6 จุดอ่อน หมายถึง สถานการณ์ภายในองค์กรที่สำนักงานไม่สามารถกระทำได้ดี และคือความสามารถ ซึ่งสำนักงานไม่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงาน หรือหมายถึง การดำเนินงานภายในที่สำนักงานทำไม่ได้ในเรื่องการบริหารการป้องกันและรักษาโรคไข้เลือดออก

4.7 โอกาส หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การทำงานของสำนักงานบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึงสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการของสำนักงาน

4.8 ข้อจำกัด หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เป็นปัญหาต่อสำนักงาน หรือคุกคามต่อการดำเนินงานของสำนักงาน สภาพแวดล้อมภายนอกได้แก่ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม เทคโนโลยี การแข่งขัน

4.9 กระบวนการ หมายถึง ขั้นตอน และกิจกรรมการดำเนินการป้องกันและรักษาโรคไข้เลือดออก ตั้งแต่เริ่มต้น จนถึงขั้นสุดท้าย

4.10 การบริหารงานโรคไข้เลือดออก หมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ โดยมีทรัพยากรทางการบริหารและเทคนิคต่าง ๆ เป็นปัจจัยเสริมสนับสนุนการกระทำกิจกรรมใด ๆ ที่ต้องใช้หลายคนร่วมกันทำในการบริหารป้องกันโรคไข้เลือดออก

4.11 โรคไข้เลือดออก หมายถึง โรคติดต่อที่เกิดจากเชื้อไวรัสเดงกี มีุงลายเป็นพาหะนำโรคที่สำคัญ ระยะฟักตัวประมาณ 5-8 วัน มีอาการไข้สูงลอย ส่วนใหญ่มีเลือดออกที่ผิวหนัง คับคุดเจ็บ และอาจมีภาวะการฉีกไหลเวียนโลหิตล้มเหลวหรือเกิดภาวะช็อก ซึ่งยังไม่มียารักษาเฉพาะโรคต้องดูแลรักษาผู้ป่วยตามอาการสำคัญของโรค

4.12 พาหะของโรคไข้เลือดออก หมายถึง ยุงลายบ้านเป็นพาหะหลัก และยุงลายสวนเป็นพาหะรอง วงจรชีวิตมี 4 ระยะ ได้แก่ ระยะไข่, ระยะตัวอ่อน (ลูกน้ำ) ระยะดักแด้หรือตัวกลางวัย (ตัวโม่ง), และ ระยะตัวเต็มวัย (ตัวยุง) มีแหล่งเพาะพันธุ์ตามภาชนะขังน้ำที่มีน้ำนิ่งและใส

4.13 การป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก หมายถึง การกำจัดลูกน้ำยุงลาย โดยการควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายทางกายภาพหรือสิ่งแวดล้อม ทางชีวภาพ การใช้สารเคมี การป้องกันตนเองไม่ให้ยุงลายกัดและกำจัดยุงลายได้แก่ การนอนในมุ้งหรือมุ้งลวด การใช้สารไล่ยุง การใช้สารเคมี และอุปกรณ์กำจัดยุงลาย

5. ประโยชน์ที่ได้รับ

ผลการศึกษาข้อมูลสภาพแวดล้อมภายใน และสภาพแวดล้อมภายนอกสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสระบุรี นำมาสังเคราะห์โดยผู้วิจัย รวบรวมนำเสนอ ยุทธศาสตร์สำหรับการบริหาร การป้องกันและรักษาโรคไข้เลือดออก ของบุคลากรสาธารณสุขในเขตจังหวัดสระบุรี